

การพัฒนาสารานุกรมชุมชน จากการสกัด องค์ความรู้สละไทลื้อและปราชญ์ภูมิปัญญา เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : ชุมชนบ้านลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

วีรพล แก้วพันธ์อ่ำ
ศุภกร ปิยะภาณุกัญจน์

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาสารานุกรมชุมชน จากการสกัดองค์ความรู้สละไทลื้อและปราชญ์ภูมิปัญญา เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนบ้านลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) ด้วยวิธีการเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Approach) โดยการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของภูมิปัญญาไทลื้อและเพื่อสกัดองค์ความรู้จากปราชญ์ภูมิปัญญา สล่า และการจัดองค์ความรู้พัฒนาสู่แนวทางการพัฒนาสารานุกรมภูมิปัญญาไทลื้อ ชุมชนบ้านลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยมีดังนี้

๑. ด้านศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนพบว่าชุมชนได้มีการปรับตัว เรียนรู้เพื่อความพร้อมต่อการเป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ แกนนำชุมชนการท่องเที่ยวแห่งนี้มีการพัฒนาตนเอง เพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นเจ้าบ้านที่พร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยวอยู่เสมอ ทั้งการมุ่งศึกษาและอบรมด้านการตลาดเพื่อนำมาบูรณาการใช้กับการท่องเที่ยว เช่น การสร้างแบรนด์ (Branding) และการรับรู้ในพฤติกรรมผู้บริโภค (Customer Behavior) นำมาซึ่งการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและจุดเด่นในแต่ละจุดของเส้นทางการท่องเที่ยวผ่านเรื่องราวและเรื่องเล่า (Story telling) ของแต่ละฐานการเรียนรู้ โดยในช่วงก่อนที่ชุมชนจะเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวนั้น ชุมชนไม่มีเครื่องมือเพื่อนำมาใช้วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน ชุมชนไม่ทราบจุดแข็งและจุดอ่อนของชุมชน มองไม่เห็นว่าศักยภาพเดิมที่ชุมชนมีสามารถนำมาสร้างรายได้ให้กับชุมชน นอกจากนี้เพื่อเป็นการสื่อสารความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในชุมชนได้มีการสร้างเพจ Facebook ของชุมชนขึ้น โดยประธานกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชนกล่าวว่าการสื่อสารที่กว้างไกลและการตอบกลับแบบสองทาง (Two way communication) เพื่อให้ผู้เป็นนักท่องเที่ยวได้ร่วมสื่อสารในทุกความประทับใจ

ที่ชุมชนได้นำเสนอเรื่องราวผ่าน Fan page นอกจากนี้ยังเป็นการมุ่งตอบสนองความต้องการเฉพาะของลูกค้าที่เลือกมาท่องเที่ยวที่ชุมชน โดยสามารถผสมและเลือกโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนออกแบบไว้ได้ด้วยตนเอง

๒. การเก็บข้อมูลของผู้วิจัยสามารถแบ่งข้อมูลองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาเพื่อจัดทำสารานุกรมชุมชนได้ ดังนี้ (๑) ข้อมูลทั่วไปของชุมชน (๒) ภูมิปัญญาด้านอาหาร (๓) ภูมิปัญญาด้านศิลปะการแสดง (๔) ภูมิปัญญาด้านการทอผ้า (๕) ภูมิปัญญาด้านช่างไม้และการแกะสลักไม้ (๖) ภูมิปัญญาด้านการทำกระดาษสา (๗) ภูมิปัญญาด้านวรรณกรรมพื้นบ้าน (๘) สถานที่สำคัญของชุมชนไทลื้อ (๙) ความเชื่อและพิธีกรรมของไทลื้อ (๑๐) พิธีกรรมที่สำคัญของชาวไทลื้อ (๑๑) ครอบครัวและเครือญาติ (๑๒) การแต่งกายของไทลื้อ โดยองค์ความรู้ที่ผ่านการจัดระบบและเรียบเรียงดังกล่าวจะช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ผู้เข้ามาท่องเที่ยวได้เรียนรู้และศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนได้อย่างถูกต้อง

๓. จากการวิเคราะห์วัฒนธรรมที่ปรากฏในชุมชนผู้วิจัยพบว่า สามารถจำแนกวัฒนธรรมของชุมชนได้ ๓ ลักษณะ ได้แก่ ๑) วัฒนธรรมรูปแบบเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดมาและยังไม่เปลี่ยนแปลง ๒) วัฒนธรรมที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นใหม่โดยคนในท้องถิ่น ๓) วัฒนธรรมที่มีผู้รู้ต่างถิ่นเดินทางเข้ามาสอนคนในท้องถิ่น จนเกิดเป็นการถ่ายทอดต่อกันมา

คำสำคัญ : สารานุกรมชุมชน สล่าไทลื้อ ปรากฏภูมิปัญญา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

The Development of Local Encyclopedia by Knowledge Extraction of Tai Lue and Salah Local Wisdom Philosophers in Luangnue Community to Support Cultural Tourism: Doi Saket District, Chiang Mai Province

Weeraphon Keawphunuam

Supakorn Piyaphanukan

Abstract

The research titled “The Development of Local Encyclopedia by Knowledge Extraction of Tai Lue and Salah Local Wisdom Philosophers in Luangnue Community to Support Cultural Tourism: Doi Saket District, Chiang Mai Province” is qualitative research using ethnographic approach with participatory action research (PAR). The aims were to study the identity of Tai Lue wisdom and extract knowledge and wisdom from Salah local wisdom philosophers to formulate guidelines for developing a Tai Lue wisdom encyclopedia in Luangnue Community, Saket District, Chiang Mai Province.

The results were as follows.

1. In terms of community tourism potential, it was found that the community adapted to become a cultural tourism community. That was, the mainstays of the community were ready to host tourists through seeking knowledge and training about marketing to be applied with tourism such as branding and customer behavior, leading to the creation of travel routes. Each route had individual strengths from storytelling from each learning base. Before the community was turned into a tourism route, it lacked the instruments for analyzing its potential, the community did not recognize its strengths and weaknesses and the community potential for generating income was unrealized. To express community progress, a Facebook page was created. The community chairperson mentioned that using broad communication and two-way communication could enable tourists to express their

impression on a fan page. This also responded to specific needs of tourists who visited the community where they could design their tourism programs.

2. The data collected for the community wisdom encyclopedia could be categorized into; 1) general community information; 2) food wisdom; 3) performing arts traditions; 4) weaving expertise; 5) carpentry and woodcarving skills; 6) traditional handmade paper skills; 7) literary folklore; 8) Tai Lue Community landmarks; 9) Tai Lue beliefs and rituals; 10) important Tai Lue rituals; 11) family and kinship; and 12) Tai Lue costumes. The body of knowledge can support cultural tourism which enables tourists to learn about community culture accurately.

3. Community cultural analysis classified into 3 characteristics as follows; 1) original culture transmitted and unchanged; 2) new culture created by the local people and; 3) culture taught to local people by outside experts and passed on to the future generation.

Keywords: Tai Lue, cultural tourism, knowledge, wisdom encyclopedia

บทนำ

จังหวัดเชียงใหม่มีกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น กลุ่มไทลื้อ ไทใหญ่ ไทเขิน ไทยวน ลัวะ เป็นต้น อัตลักษณ์ที่หลากหลายจากกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ถูกผสมผสานอย่างลงตัว ทั้งด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีความเชื่อ ภูมิปัญญาดั้งเดิม ฯลฯ ล้วนมีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัฒนธรรมเป็นฐานที่สำคัญในการขับเคลื่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจภาคการท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นที่นักท่องเที่ยวอยากเดินทางเข้ามาสัมผัสและเรียนรู้ ในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (cultural tourism) ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการเรียนรู้และสัมผัสประสบการณ์ในวัฒนธรรมที่แตกต่างของแหล่งท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไป (พลอยศรี โปราณานนท์, ๒๕๔๐) นอกจากสถานที่แล้วผู้คนในพื้นที่นั้นว่ามีบทบาทสำคัญต่อการสื่อสารวัฒนธรรมเหล่านั้นให้กับนักท่องเที่ยวการจัดการองค์ความรู้ของชุมชนจึงมีความสำคัญและนับเป็นการจัดการระบบคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ส่งสมมาเป็นเวลาช้านาน โดยระบบคุณค่าเหล่านี้ยังคงฝังอยู่ในทุนมนุษย์ (human capital) ที่สำคัญของชุมชน อาทิ สล่า ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้สูงอายุในชุมชน เป็นต้น

การขาดการจัดระบบองค์ความรู้ที่ดีประกอบกับทุนมนุษย์ที่มีความรู้ทางภูมิปัญญาลดน้อยลงตามกาลเวลา เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ในพื้นที่เดินทางออกจากพื้นที่ด้วยเหตุผลต่าง ๆ เช่น การศึกษาต่อการหาอาชีพนอกพื้นที่ซึ่งโดยมากจะกระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่ใกล้พื้นที่อาศัย เป็นต้น สถานการณ์ดังกล่าวนำมาซึ่งภาวการณ์ขาดตอนการสานต่อองค์ความรู้ของชุมชน ในขณะที่ผลกระทบจาก

ภายนอกต่อการเป็นเมืองท่องเที่ยวโดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีจุดเด่นสำคัญ คือ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมประจำพื้นที่ ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าพร้อมกับวัฒนธรรมประจำตัว การเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาในชุมชนอาจเริ่มต้นจากสิ่งเล็ก ๆ เช่น การเลียนแบบการแต่งกายของนักท่องเที่ยว การเลียนแบบพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว การเลียนแบบการพูดและภาษา การปรับเปลี่ยนบางอย่างของชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวรวมทั้งค่านิยมต่อสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่นำมาซึ่งความหรรษาและพุ่มพวย (เปรมฤดี ขอบผล, ๒๕๓๙) การกีดเซาะทางวัฒนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อมเหล่านี้เป็นประเด็นสำคัญที่ทุกชุมชนที่เปิดเป็นชุมชนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องรับมือ

หมู่บ้านลวงเหนือในหมู่ที่ ๔ และหมู่ที่ ๕ ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่เป็นพื้นที่ชุมชนที่มีชาวไทลื้อเข้ามาอาศัยอยู่ตั้งแต่วัยรุ่นแรก โดยจากการศึกษาพบว่า ชาวไทลื้อเข้ามาในพื้นที่นี้ราวปี พ.ศ. ๑๙๓๒ (ประชัน รักษ์พงษ์, ๒๕๔๑) โดยตั้งอยู่ใกล้เขตตัวเมือง เป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ พื้นที่แห่งนี้ได้กลายเป็นแหล่งที่นักลงทุนหรือบุคคลภายนอกชุมชนเดินทางเข้ามาอาศัยเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น ที่อยู่อาศัย รีสอร์ท โรงแรม รวมทั้งถนนใหญ่ใกล้ชุมชนกลายเป็นจุดที่นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงของชุมชน ลักษณะการสร้างบ้านเรือน ภาษาที่ใช้สื่อสาร และการแต่งกายกลายเป็นภาพสะท้อนที่ชัดเจนของการไหลเข้ามาของวัฒนธรรมใหม่ องค์ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไทลื้อถูกนำมาจัดแสดงเป็นนิทรรศการในบ้านเพียงบางหลังของผู้มาชุมชนและการแต่งกายไทลื้อที่ถูกนำมาสวมใส่ตามโอกาสสำคัญเท่านั้น รวมทั้งสล่าภูมิปัญญาและปราชญ์ชาวบ้านที่มี

องค์ความรู้แตกต่างกันไป เช่น ภูมิปัญญาด้านอาหาร ภูมิปัญญาด้านศิลปะการแสดง ภูมิปัญญาด้านการทอผ้า ภูมิปัญญาด้านงานช่างและงานแกะสลักไม้ ภูมิปัญญาด้านการทำกระดาษสา และภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น

ในช่วงต่อมา ชุมชนได้ถูกพัฒนาและขับเคลื่อนให้กลายเป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมทั้งการได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจาก คณะผู้บริหารชุมชน ที่ได้มีการบรรจุประเด็นการท่องเที่ยวของชุมชนไว้ในการประชุมเพื่อพัฒนาให้ชุมชนกลายเป็นที่รู้จักของเหล่านักท่องเที่ยวที่ต้องการเรียนรู้วิถีชุมชน การพัฒนาที่ผ่านมา มุ่งพัฒนาชุมชนในด้านโครงสร้างเพื่อรองรับการท่องเที่ยว เช่น การสร้างสะพานข้ามเขื่อนแม่กวง การทำเส้นทางจักรยาน (ประชัน รัชพงษ์, ๒๕๔๑) การนำเสนอวิถีชุมชนผ่านสื่อหลายรูปแบบ รวมทั้งการอบรมเพื่อสร้างความรู้ให้กับคนในชุมชนในด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการบริการและการรองรับ นักท่องเที่ยวได้อย่างมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งนับเป็นรูปแบบการพัฒนาภายนอกเพื่อให้การท่องเที่ยวมีความสะดวกสบายและเป็นที่รู้จัก นอกจากนี้ แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น เสือบ้าน วัดศรีมุงเมือง เขื่อนผิมอี่หนึ่ง ผามข้าวแคบ บ้านตุ๊กตาไม้ นายโถ เขื่อนปอกระดาศา ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไถลื้อ บ้านใบบุญ เป็นต้น (เกษภาวัลย์ ตันริยงค์, ๒๕๕๘) แหล่งทุนทางวัฒนธรรมที่มีได้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน หากแต่ยังขาดการบันทึกองค์ความรู้แต่ละแหล่งการเรียนรู้ไว้อย่างเป็นระบบ

โครงการวิจัยนี้มุ่งความสำคัญของการจัดระบบภูมิปัญญา โดยสังเคราะห์และรวมองค์ความรู้

จากสภา^๑ ชุมชน ที่เริ่มลดน้อยลงมาร่วมกันคิด ทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน บอกเล่า โดยโครงการวิจัยนี้จะ เป็นสื่อกลางหนึ่งที่เน้นให้ “คน” ในชุมชนเป็นฐานหลักสร้าง “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุย ถกเถียง) เพื่อให้ทรัพยากรบุคคลทุกแวดวงในชุมชนทั้งสภาชุมชน ครู นักพัฒนาเยาวชนรุ่นใหม่ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่น ๆ เข้ามาร่วมใช้ “ปัญญา” เพื่อถ่ายทอดสู่การเป็น “สารานุกรมชุมชน” โดยถ่ายทอดระบบภูมิปัญญาที่มีคุณค่าเหล่านี้ โดยใช้โอกาสในการเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อบอกต่อภูมิปัญญาไถลื้อให้กับผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชุมชนอย่างถูกต้อง และถ่ายทอดให้เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ได้มีโอกาส หวนกลับมาทบทวนที่มาของชุมชนอันเป็นสำนึกรักบ้านเกิดที่สำคัญ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของภูมิปัญญาไถลื้อชุมชนบ้านลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

๒. เพื่อสกัดองค์ความรู้จากปราชญ์ภูมิปัญญา สล่าภูมิปัญญาและการจัดระบบองค์ความรู้พัฒนาสู่แนวทางการพัฒนาสารานุกรมภูมิปัญญาไถลื้อชุมชนบ้านลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นศึกษาองค์ความรู้วัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาและข้อมูลทั่วไปของชุมชน โครงสร้างทางสังคมของชุมชน

^๑ สล่า หมายถึง ช่างฝีมือของชุมชนที่มีความชำนาญ

ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชน ภูมิปัญญาการทำ
กระดาษสา ภูมิปัญญาการทอผ้า ภูมิปัญญาด้าน
อาหาร ศิลปะการแสดง และวรรณกรรมพื้นบ้าน

๒. ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ หมู่ที่ ๔ และหมู่
ที่ ๕ ชุมชนบ้านลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด
จังหวัดเชียงใหม่

๓. ขอบเขตด้านเวลา ได้แก่ ระยะเวลา
ในการทำวิจัย คือ เดือนเมษายน ๒๕๖๓
ถึงเดือนมีนาคม ๒๕๖๔ เป็นระยะเวลา ๑ ปี

ระเบียบวิธีการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) ด้วยวิธีการเชิงชาติพันธุ์
วรรณา (Ethnographic Approach) โดยการปฏิบัติ
การแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action
Research : PAR) ผ่านการมีส่วนร่วมโดยการสกัด
องค์ความรู้จากสล่าและปราชญ์ภูมิปัญญา ในพื้นที่
ชุมชนบ้านลวงเหนือ หมู่ที่ ๔ และหมู่ที่ ๕ อำเภอดอยสะเก็ด
จังหวัดเชียงใหม่ ใช้การศึกษาเอกสาร
(Documentary study) และการวิจัยภาคสนาม
(Field research) โดยวิธีการตรวจสอบความถูกต้อง
ของข้อมูลเพื่อสร้างความไว้วางใจแก่งานวิจัย
ก่อนผู้วิจัยจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล จะต้องมีการ
ตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าข้อมูล
ที่ได้เก็บรวบรวมนั้นมีความถูกต้อง โดยวิธีการตรวจสอบ
สามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation)
โดยมีกระบวนการเพื่อศึกษาว่าข้อมูลที่ได้จาก
แหล่งต่าง ๆ ว่าจะมีความสอดคล้องกันหรือไม่ โดย
การเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกจากข้อมูล
ชุดเดียวกัน จากผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน ผู้วิจัย
ดำเนินการผ่านกระบวนการเก็บข้อมูล จาก
การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์
เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการบันทึกภาคสนาม

จากการสังเกต

การตรวจสอบความตรงของข้อมูล (Validity)
ด้วยการบันทึกเสียงการสัมภาษณ์และนำเทปบันทึก
เสียงมาถอดข้อความการสัมภาษณ์ รวมถึงข้อมูล
ที่ได้จากการสังเกตและบันทึกภาคสนามเพื่อดู
ความแตกต่างและความตรงของข้อมูลในแต่ละชุด
การสัมภาษณ์

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ
(Qualitative Research Methodology) ด้วยวิธี
การเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Approach)
โดยการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory
action research : PAR) โดยมุ่งพัฒนาผลการศึกษา
เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาสาขานุกรมชุมชนผ่าน
การมีส่วนร่วมโดยการสกัดองค์ความรู้จากสล่าและ
ปราชญ์ภูมิปัญญา ในพื้นที่ชุมชนบ้านลวงเหนือ
อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยมีแนวทาง
การดำเนินการวิจัย ๒ ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ ๑
การวิเคราะห์เนื้อหาและวิถีภูมิปัญญาในชุมชน
บ้านลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
โดยมีแนวทางในการดำเนินการ ดังนี้ ๑) การศึกษา
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (document
searching) เป็นการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้อง
กับพื้นที่ชุมชนบ้านลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด
จังหวัดเชียงใหม่ เช่น ประวัติความเป็นมาของชุมชน
วิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี ภูมิปัญญา สล่า
และปราชญ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น ๒) การวิจัย
ภาคสนาม (field research) เพื่อวิเคราะห์และ
สังเคราะห์องค์ความรู้และภูมิปัญญาของสล่า
ปราชญ์ภูมิปัญญาของชุมชนบ้านลวงเหนือ ผู้วิจัย
ใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย จากนั้นนำข้อมูล
มาวิเคราะห์และเขียนรายงาน การวิจัยตาม
วัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้วิจัยนำข้อมูลทุติยภูมิ
ที่ได้จากตำรา เอกสาร รวมทั้งข้อมูลที่ได้

จากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบรายงาน บทวิเคราะห์ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องมาประกอบ เพื่อให้เนื้อหาที่ได้มีความครอบคลุมและชัดเจน

อภิปรายผล

อัตลักษณ์ของภูมิปัญญาไทลื้อ และการจัดระบบองค์ความรู้พัฒนาสู่แนวทางการพัฒนาสารานุกรมภูมิปัญญาไทลื้อ ชุมชนบ้านหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ไทลื้อเป็นกลุ่มคนชาติพันธุ์ที่พูดภาษาไท โดยมีถิ่นฐานเดิมอยู่บริเวณสิบสองปันนาในทางตอนใต้ของประเทศจีน และมีเมืองเชียงรุ่งเป็นเมืองหลวง ชาวไทลื้อนิยมปลูกที่อยู่อาศัยอยู่ตามเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำ รวมทั้งมีการกระจายตัวไปยังเมืองต่าง ๆ โดยการอพยพครั้งสำคัญของไทลื้อสู่ล้านนาเป็นการกวาดต้อนผู้คนในสิบสองปันนา เชียงตุง และเมืองยอง ในช่วงศตวรรษที่ ๑๔ ในยุคที่เรียกว่า “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” และเข้ามากระจายตัวในเขตจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พระยา น่าน แพร่ ลำปาง และลำพูน การเข้ามาอาศัยทำกินในดินแดนล้านนานั้น ทำให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยไทลื้อมีภาษา ประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรม ที่มีเอกลักษณ์ของกลุ่ม รวมทั้งเป็นกลุ่มที่นับถือศาสนาพุทธ ความเชื่อที่ใกล้เคียงกับชาวล้านนาในเรื่องการนับถือผี เป็นต้น

ชุมชนหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ ๑๕ กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนเป็นพื้นที่ราบโดยตำบลหลวงเหนือมีทั้งหมด ๑๐ หมู่บ้าน โดยประชากรร้อยละ ๔๐ ของตำบลหลวงเหนือ เป็นชาวไทลื้อ ซึ่งอาศัยอยู่ ๓ หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ ๔ หมู่ที่ ๕ และหมู่ที่ ๑๐ แต่หมู่บ้านที่พบชาวไทยลื้อที่อยู่กันมานานตั้งแต่เริ่มแรก จะพบอยู่ที่หมู่ที่ ๔ และหมู่ที่ ๕

ชาวไทลื้อในหมู่บ้านแห่งนี้อพยพลี้ภัยทางสงครามมาจากสิบสองปันนา มาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้เมื่อ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๑๙๓๒ ตามจารึกที่ปรากฏในเสื่อบ้าน ด้วยรูปแบบวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์สะท้อนผ่านงานฝีมือ โดยงานฝีมือที่เป็นที่รู้จักได้แก่ ผ้าทอไทลื้อ การทำผ้าปักลาย การทำกระดาษสา ข้าวแคบ และตุ๊กตาไม้ เป็นต้น

จากเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดังกล่าวทำให้ชุมชนได้รับการคัดเลือกจากหลายหน่วยงานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่มุ่งสร้างพหิวัฒนธรรม และแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นแหล่งรวมเรื่องราวและคุณค่าของชุมชน แม้ว่าในระยะแรกความพร้อมของทรัพยากรบุคลากรด้านการท่องเที่ยวจะมีไม่มาแต่ได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องทั้งการเข้าอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมบุคลากรให้พร้อมต่อการบริการด้านการท่องเที่ยว การอบรมการตลาดด้านการสื่อสารเพื่อการท่องเที่ยว การตลาดเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การพัฒนาสิ่งปลูกสร้างทางกายภาพของชุมชน เช่น โรงแรม ห้องพัก โฮมสเตย์ เป็นต้น เพื่อรออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้จุดเด่นแต่ละจุดถูกพัฒนาเป็นเรื่องราวบนเส้นทางการท่องเที่ยวที่ถูกออกแบบเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ลูกค้าสามารถเลือกผสมเองได้ และเข้ามาใช้ชีวิตเสมือนเป็นหนึ่งในสมาชิกของชุมชนผ่านฐานการเรียนรู้และการต้อนรับตลอดการท่องเที่ยวในระยะเวลาเพียงไม่กี่วัน

นอกจากนี้ชุมชนยังมุ่งพัฒนาให้ชุมชนมีความพร้อมในหลายด้านเพื่อรองรับการท่องเที่ยวในทุกรูปแบบ โดยเฉพาะสิ่งที่คณะผู้วิจัยสังเกตได้เมื่ออยู่ในช่วงเก็บข้อมูล คือ แกนนำชุมชนการท่องเที่ยวแห่งนี้มี การพัฒนาตนเองเพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นเจ้าบ้านที่พร้อมต้อนรับ

นักท่องเที่ยวอยู่เสมอ ทั้งการมุ่งศึกษาและอบรมด้านการตลาดเพื่อนำมาบูรณาการใช้กับการท่องเที่ยว เช่น การสร้างแบรนด์ (Branding) และการรับรู้ในพฤติกรรมผู้บริโภค (Customer Behavior) นำมาซึ่งการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวและจุดเด่นในแต่ละจุดของเส้นทางการท่องเที่ยวผ่านเรื่องราวและเรื่องเล่า (Story telling) ของแต่ละฐานการเรียนรู้ จากการสัมภาษณ์ได้ข้อมูลว่าในช่วงก่อนที่ชุมชนจะเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวนั้น ชุมชนไม่มีเครื่องมือเพื่อนำมาใช้วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน โดยชุมชนไม่ทราบจุดแข็งและจุดอ่อนของชุมชน มองไม่เห็นว่าคุณภาพเดิมที่ชุมชนมีสามารถนำมาสร้างรายได้ให้กับชุมชน นอกจากนี้เพื่อเป็นการสื่อสารความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในชุมชนได้มีการสร้างเพจ Facebook ของชุมชนขึ้น

โดยประธานกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชนกล่าวว่า การสื่อสารที่กว้างไกลและการตอบกลับแบบสองทาง (Two way communication) เพื่อให้ผู้เป็นนักท่องเที่ยวได้ร่วมสื่อสารในทุกความประทับใจที่ชุมชนได้นำเสนอเรื่องราวผ่าน Fan page จะเป็นการบอกต่อที่สำคัญว่าชุมชนของเราเป็นอย่างไร นอกจากนี้ยังเป็นการมุ่งตอบสนองความต้องการเฉพาะของลูกค้าที่เลือกมาท่องเที่ยวที่ชุมชน โดยสามารถผสมและเลือกโปรแกรมการท่องเที่ยวของตนเองได้ผ่านโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนออกแบบไว้ได้ด้วยตนเอง

ดังนั้น เพื่อเป็นการสื่อสารข้อมูลที่ต้องการของชุมชน คณะผู้วิจัยสามารถจัดกลุ่มข้อมูลภูมิปัญญาของชุมชนได้ ดังตาราง

ตาราง การจัดกลุ่มภูมิปัญญาไทลื้อ บ้านลงเหนือ อำเภอต๋อยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ประเด็นเพื่อการวิจัย	หัวข้อหลัก	หัวข้อย่อย
การสกัดองค์ความรู้จากส่ล้าไทลื้อและปราชญ์ภูมิปัญญา	ข้อมูลทั่วไปของชุมชน	๑. ความเป็นมาของชาติพันธุ์ไทลื้อ
		๒. ไทลื้อในพื้นที่บ้านลำนานา
		๓. ไทลื้อในลำนานา
	ภูมิปัญญาด้านอาหาร	๑. น้ำผัก
		๒. น้ำปู
		๓. หมักบใส่ตุ๋น
		๔. ส้าผัก
		๕. ยำสะนัต (ส้านัก)
		๖. แอ็บฮิฮอก (ลูกฮึด)
		๗. ปลาปิ้งอบ
		๘. โซป่าหนูน
		๙. จอผักกูด

ประเด็นเพื่อการวิจัย	หัวข้อหลัก	หัวข้อย่อย
		๑๐. แกงหยวก
		๑๑. ห่อฉิ่งแคไก่
		๑๒. หลามกบ
		๑๓. จิ้นโซ่
		๑๔. ข้าวแรมพืงสูตรดั้งเดิม (แฮมคีน)
		๑๕. ข้าวแคบ
		๑๖. ข้าวจีบายน้ำพริกน้ำปู
		๑๗. ขนมปาด
		๑๘. โข้ะบะก้วยเตดลื้อ
		๑๙. ขนมวง
		๒๐. แอ่งเกาะ
		๒๑. ถั่วโอ
		๒๒. น้ำหน่อ
		๒๓. ไก
		๒๔. ไกยี้
		๒๕. ไกแผ่น
	ภูมิปัญญา ด้านศิลปะการแสดง	๑. วงปี่จุ่ม
		๒. การฟ้อนรำ
	ภูมิปัญญาด้านการทอผ้า	
	ภูมิปัญญาด้านช่างไม้ (สล่า) และการแกะสลักไม้	
	ภูมิปัญญาด้านการทำกระตาศา	
	ภูมิปัญญาด้านวรรณกรรมพื้นบ้าน	
	สถานที่สำคัญ ของชุมชนไทลื้อ	๑. วัดศรีมุงเมือง
		๒. อนันตมหารวิหารไทลื้อ ปุญญมาโร (มหารวิหารทองคำ)
		๓. พญาลวง ๒ ตัวหน้าพระมหารวิหาร
		๔. หอพระธรรมธาตุบูรพาจารย์
		๕. พระธาตุเจดีย์นพสีพีศาลมงคล

ประเด็นเพื่อการวิจัย	หัวข้อหลัก	หัวข้อย่อย
		๖. โสภหลวงไทลื้อ
		๗. หอฉันท
		๘. พญาสิงห์หลวง
		๙. โบสถ์
		๑๐. เสาหลักใจกลางบ้าน (เสื่อบ้าน)
		๑๑. ศูนย์การศึกษาภูมิปัญญาไทยไตลื้อบ้าน ใบบุญ
		๑๒. บ้านสวนพอเพียง
	ความเชื่อและพิธีกรรม ของไทลื้อ	๑. ความเชื่อเรื่องบุคคล
		๒. ความเชื่อเรื่องสิ่งแวดล้อม
		๓. ความเชื่อเรื่องการเลี้ยงสัตว์
		๔. ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์
		๕. ความเชื่อเรื่องเพศ
		๖. ความเชื่อเรื่องสุขภาพและสวัสดิภาพ
		๗. ความเชื่อเรื่องความฝัน
		๘. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง
		๙. ความเชื่อเรื่องผี
		๑๐. ความเชื่อเรื่องหมอดู โหราศาสตร์
	พิธีกรรมที่สำคัญของไทลื้อ	๑. อ้องขวัญ
		๒. พิธีส่งเคราะห์
		๓. การสืบชะตา
		๔. พิธีสืบชะตาบ้าน
		๕. ปู่จาเตน
		๖. ปู่จ้าวหลักเคราะห์
		๗. ปีกเฮิน
		๘. ขึ้นเฮินใหม่
		๙. การเกิด
		๑๐. ลงโขง

ประเด็นเพื่อการวิจัย	หัวข้อหลัก	หัวข้อย่อย
		๑๑. กินแขก
		๑๒. ปีใหม่
		๑๓. เก็บขวัญข้าว
		๑๔. แห่งพระอุปคุต
		๑๕. สู่ขวัญควาย
		๑๖. แเฮกนา
		๑๗. ตานข้าวใหม่และกินข้าวใหม่
		๑๘. พิธีกรรมการตาย
	ครอบครวและเครือญาติ	
	การแต่งกายของไทยลื้อ	

ภาพที่ ๑ แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน “เสื่อบ้าน” มีการจารึกที่บริเวณฐานว่า
สร้างบ้านเมื่อ วันเสาร์ ที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๑๙๓๒
ที่มา : ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๒ แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของชาวบ้านในชุมชนบ้านลวงเหนือ
ที่มา : ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย

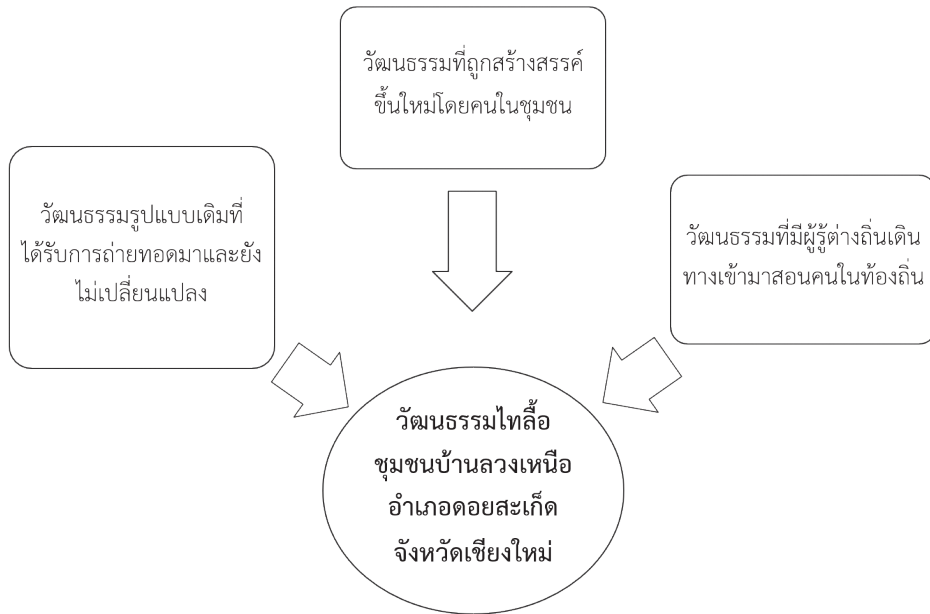

ภาพที่ ๓ แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาการแกะสลักไม้ของชุมชนบ้านลวงเหนือ
ที่มา : ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย

จากการวิเคราะห์มรดกวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทลื้อ ในหมู่ที่ ๔ และหมู่ที่ ๕ พบว่ามีทั้งวัฒนธรรมที่เริ่มสูญหายจากการไม่มีผู้ถ่ายทอดหรือบางวัฒนธรรมผู้ที่มีองค์ความรู้ย้ายออกจากชุมชนไปอยู่ที่อื่น เช่น วัฒนธรรมการเป่าปี่ไทลื้อที่ปัจจุบันคนในชุมชนที่มีองค์ความรู้ด้านนี้

อย่างแท้จริงมีอยู่น้อยมาก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีบางวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นใหม่และแผ่ขยายกลายเป็นต่อยอดเป็นอาชีพให้กับชุมชนตามโอกาสที่ชุมชนได้เป็นเส้นทางสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น ตักตาไม้ นายโถ เป็นต้น ซึ่งคณะผู้วิจัยสามารถจำแนกวัฒนธรรมของชุมชนได้

- ๓ ลักษณะ ได้แก่ ๑) วัฒนธรรมรูปแบบเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดมาและยังไม่เปลี่ยนแปลง ๒) วัฒนธรรมที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นใหม่โดยคนในท้องถิ่น ๓) วัฒนธรรมที่มีผู้รู้ต่างถิ่นเดินทางเข้ามาสอนคนในท้องถิ่นจนเกิดเป็นการถ่ายทอดต่อกันมาดังภาพ

ภาพลักษณะวัฒนธรรมในชุมชนไทลื้อ บ้านหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา : วีรพล แก้วพันธ์อำ และคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๔ การจัดแสดงภูมิปัญญาของชุมชนภายในศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทลื้อ บ้านใบบุญ
ที่มา : ภาพถ่ายโดยคณะผู้วิจัย

จากภาพทำให้วัฒนธรรมในชุมชนมีความหลากหลายและเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม การผลิตซ้ำและต่อยอดทางวัฒนธรรมเหล่านี้ถูกทำให้สำคัญและชัดเจนมากยิ่งขึ้นเมื่อชุมชนได้เป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในชุมชนอย่างมากโดยสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ทั้งสิ่งที่ชุมชนคุ้นเคยและสิ่งที่ชุมชนไม่คุ้นเคย การเป็นชุมชนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังกล่าวส่งผลให้ทุกวัฒนธรรมในชุมชนถูกนำมาทบทวน สร้างคุณค่าเรื่องราวอีกครั้ง และบอกเล่าผ่านฐานการเรียนรู้ที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามา แต่ละฐานการเรียนรู้มีเวลาในการเรียนรู้ไม่มากตามแต่นักท่องเที่ยวจะเลือกจองตามกิจกรรม การลงพื้นที่ และได้สัมภาษณ์สมาชิกในชุมชนได้ให้ความเห็นว่า การมีเอกสารเพื่อบันทึกเรื่องราวของชุมชนมีความสำคัญในการเข้ามาสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องของชุมชน สร้างการรู้จักชุมชนไม่เพียงแต่นักท่องเที่ยว แต่คือกลุ่มคนที่สนใจและหยิบเอกสารเหล่านี้ขึ้นมาอ่านในวันที่วัฒนธรรมและคนสืบทอดเริ่มน้อยลง โดยการถ่ายทอดข้อมูลที่ได้รับเหล่านี้ถูกวิเคราะห์จัดเรียง และจัดระบบข้อมูลถ่ายทอดอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาสารานุกรมของชุมชนจะเป็นการแนวทางสำคัญในการรักษาอัตลักษณ์องค์ความรู้ที่ฝังแน่นอยู่ในตัวของแต่ละบุคคลให้คงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่มีพลวัต รวมทั้งการได้รับความสนใจของชุมชนในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่คุณค่าของการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว “ความรู้” และ “ความเข้าใจ” ในชุมชนของนักท่องเที่ยวมีความสำคัญ การมีแหล่งข้อมูลที่ถูกต้องและสื่อสารความเป็นชุมชนท่องเที่ยวมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยและจัดสัมภาษณ์สมาชิกในชุมชนไทลื้อ หมู่ที่ ๔ และหมู่ที่ ๕ บ้านหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ในประเด็นการมีส่วนร่วมในการสะท้อนองค์ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. ควรมีการส่งเสริมให้ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนมาร่วมหาแนวทางในการรักษาองค์ความรู้ของชุมชน อาทิ เยาวชนรุ่นใหม่ สล่า ปราชญ์ ข้าราชการ หน่วยงานสำคัญของชุมชน เป็นต้น รวมทั้งตรวจสอบสถานะขององค์ความรู้เหล่านั้นว่ามีการสานต่อและถ่ายทอดในรูปแบบใด เนื่องจากการกลายเป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแม้สร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ แต่ในอีกทางการเป็นชุมชนเปิดองค์ความรู้ดั้งเดิมของชุมชนถูกผสาน ถูกกลืน ซึ่งหากไม่ร่วมรักษาอาจทำให้วัฒนธรรมสูญหายไป

๒. ควรมีการบูรณาการเนื้อหาทางวัฒนธรรมเข้ากับหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนในชุมชน เพื่อให้องค์ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนถ่ายทอดไปสู่เยาวชนรุ่นใหม่

๓. หน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุนพิพิธภัณฑวัตถุพิพิธภัณฑ์ของชุมชนที่ชาวบ้านในชุมชนได้สร้างขึ้น โดยอาจให้งบประมาณในการพัฒนาทั้งในทางกายภาพ เช่น การต่อเติมเรือนไทลื้อแบบดั้งเดิม หรือการจำลองวิถีชีวิตคนไทลื้อในอดีตเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเห็นภาพได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งสื่อที่ประชาสัมพันธ์อาจส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาสื่อที่มีความหลากหลาย เช่น สื่อเคลื่อนไหว วิดีทัศน์ การ์ตูน รวมทั้งอาจเพิ่มภาษาอังกฤษ ภาษาจีน เป็นต้น เนื่องจากนักท่องเที่ยว

ที่เดินทางเข้ามาในชุมชนมีหลายเชื้อชาติและหลากหลายช่วงวัย

เอกสารอ้างอิง

กฤติยา วงศ์ก้อม. (๒๕๔๕). **ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.

เกษภาวัลย์ ตันริยงค์. (๒๕๕๘). **แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (ไทลื้อ) โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่** (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : สำนักงาน คณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (๒๕๔๕). **แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ. ๒๕๔๖ - ๒๕๕๐)**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.

จรินทร์ อาสาทรธรรม. (๒๕๔๘). **การจัดการความรู้ (Knowledge Management) ในมุมมองนักบริหารรุ่นใหม่, วารสารนักบริหาร, ปีที่ ๒๕ (๑), ๔๒ - ๔๖.**

จารุพรรณ พรหมวัง. (๒๕๓๖). **การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางประการของชาวไทลื้อ (วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยามหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ**

เจษฎา นกน้อยและคณะ. (๒๕๕๒). **นันทาทรศนะการจัดการความรู้และการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. (๒๕๓๖). **แลได้สี่ทศวรรษ**

: **ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม.**

และพัฒนาการทางการเมือง (ในช่วงเวลา

๒๔๙๐ - ๒๕๓๖). กรุงเทพฯ : ทัศนการพิมพ์.

ทิพวรรณ หล่อสุวรรณ. (๒๕๔๘). **องค์กรแห่งการเรียนรู้: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ ๒)**. กรุงเทพฯ : แชนโพธิ์พรินติ้ง.

นงลักษณ์ วิรัชชัย. (๒๕๔๓). **การวิจัยเพื่อการจัดการเรียนการสอน: การวิจัยปฏิบัติการของครูจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสเกษียณอายุราชการ. นักบริหาร, ๒๕ (๑), ๔๒ - ๔๖.**

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (๒๕๔๖). (ต่าง) **คิดนอกคอก (ตน) : ว่าด้วยวัฒนธรรมและวิธีคิด**. กรุงเทพฯ : มติชน.

นิพัทธเวช สืบแสง. (๒๕๒๖). **การมีส่วนร่วมของชาวเขาในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภากการพิมพ์

นิภา ศรีไพโรจน์. (๒๕๓๑). **หลักการวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ ๒)**. กรุงเทพฯ : ศึกษาพร.

นิลฉณี พิทักษ์และคณะ. (๒๕๕๑). **รูปแบบการส่งเสริมศักยภาพผู้ประกอบการในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา**. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

บุญดี บุญญากิจและคณะ. (๒๕๔๗). **การจัดการความรู้ ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : จิรวัฒน์ เอ็กเพรส.

ประชัน รักษ์พงษ์. (๒๕๔๑). **การศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านไทลื้อในภาคเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. เอกสารไทศึกษา ๖ ประกอบการประชุมสัมมนาเรื่องไทศึกษา ครั้งที่ ๖. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

ประพนธ์ ผาสุขยืด. (๒๕๔๗). **การจัดการความรู้ ฉบับมือใหม่หัดขับ (พิมพ์ครั้งที่ ๔).** กรุงเทพฯ : โยโหม.

ประเวศ วะศรี. (๒๕๔๘). **การจัดการความรู้ : การปลดปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพ เสรีภาพ และความสุข.** กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.

ประเวศ วะสี. (๒๕๔๑). **ประชาตำบล ยุทธศาสตร์ เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรมและสุขภาพ.** กรุงเทพฯ : มปป.

ปาริชาติ สถาปิตานนท์. (๒๕๔๖). **ระเบียบวิธีวิจัย การสื่อสาร.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เปรมฤดี ขอบผล (๒๕๓๙). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว.** กรุงเทพฯ: ม.ป.พ

พจนา ส่วนศรี. (๒๕๕๐). **การจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชน : คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยว โดยชุมชน.** สำนักงานการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. กรุงเทพฯ : ศรีเมืองการพิมพ์.

สำนักศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (๒๕๕๘). **หนึ่งหลักสูตรหนึ่งชุมชน.** เอกสารประกอบการสอนรายวิชาหนึ่งหลักสูตรหนึ่งชุมชน, มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พรณี สวนเพลง. (๒๕๕๒). **เทคโนโลยีสารสนเทศ และนวัตกรรมสำหรับการจัดการความรู้.** กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น

พลอยศรี โปราณานนท์ (๒๕๔๐). **“สองนคร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: เกียวโต - เชียงใหม่”.** เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง.

พิตร ทองชั้น. (๒๕๒๔). **หลักการวัดผล.** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

มะลิ วิมาน. (๒๕๔๗). **การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพเครือข่าย การปฏิบัติงานเพื่อปฏิรูประบบประกันสุขภาพ ของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบล จังหวัดสระบุรี.** (ปริญญาณิพนธ์ กศ.ด.) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. กรุงเทพฯ.

มาริสา โกเศยะโยธิน. (๒๕๔๑). **การวิจัยประเมินโครงการอบรมประชาชนเพื่อพัฒนาช่างฝีมือหมู่บ้าน.** สระแก้ว : ศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดน จังหวัดสระแก้ว.

ยศ สันตสมบัติ (๒๕๔๖). **พลวัตและความยืดหยุ่นของสังคมชาวนา : เศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือและการปรับกระบวนการทัศน์ว่าด้วยชุมชนในประเทศโลกที่สาม (รายงานการวิจัย).** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๕๒). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒.** กรุงเทพฯ : อักษรเจริญ

วันชัย วัฒนศัพท์. (๒๕๔๔). **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน.** นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

วานิช มาลัย และอรสา ปานขาว. (๒๕๔๘). **วิธีการศึกษาทางนิเทศศาสตร์.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิจารณ์ พานิช. (๒๕๔๖). **การจัดการความรู้ในยุคสังคมและเศรษฐกิจฐานความรู้.** กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.

วิจารณ์ พานิช. (๒๕๔๙). **การจัดการความรู้กับการบริหารราชการแนวใหม่ : บริบทเทคนิควิธี**

- (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ : กองรั่ววิสาทกิจ
สัมพันธ์ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน
กระทรวงแรงงาน
- สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (๒๕๔๗). **การจัดการ
ความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ :
จิรวัดน์ เอ็กเพรส.
- สมใจ แซ่โง้ว และวีระพงศ์ มีสถาน. (๒๕๔๑).
สารานุกรมชาติพันธุ์ ไทลื้อ. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์ สหธรรม.
- สมชัย เบญจเขย. (๒๕๔๔). **เอกสารประกอบการ
บรรยายหลักสูตร “การบริหารจัดการป่า
ชุมชนและการ พัฒนาอาชีพด้านการป่าไม้”**.
กลุ่มงานวิชาการ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์
ที่ ๑๖ (เชียงใหม่) กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์
ป่าและพันธุ์พืช.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (๒๕๔๐). **สังคมวิทยาชุมชน :
หลักการและการปฏิบัติงานชุมชน**.
ขอนแก่น : สำนักพิมพ์
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์และคณะ. (๒๕๕๔). **การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ Creative Tourism
Thailand** (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ :
องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการ
ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน).
- สุทธิศักดิ์ อินทวดี. (๒๕๔๘). **การบริหารจัดการองค์
ความรู้ที่มีความสำคัญต่อองค์กรอย่างไร**.
นักบริหาร. ๒๕,๑ (ม.ค - มี.ค.), ๓๖ - ๔๑.
- สุภางค์ จันทวานิช. (๒๕๓๖). **การจัดระเบียบทาง
สังคมของชุมชนวัฒนธรรมข้าวใน
ประเทศไทย** (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- อัษร สวัสดิ์. (๒๕๔๒). **ความรู้ความเข้าใจ และ
ความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย :**
- กรณีศึกษาในเขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร**
(ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- อินทนนท์ สุกกรี และระวีวรรณ โอฟารัตน์มณี
(๒๕๕๔). **พลวัตของภูมิปัญญาถิ่นไทลื้อ
ระหว่างถิ่นกำเนิดเมืองหลวง สิบสองพันนา
กับบ้านหลวงเหนือ - บ้านหลวงใต้
อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่**.
(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), คณะ
สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
เชียงใหม่.
- Alavi, M, (1997). KPMG peat Marwick U.S.:
One giant brain, Boston, MA.: Harvard
BusinessSchool. Community (ออนไลน์)
URL:<http://www.sa.msu.ac.th/onecommunitymsu>
- Crispin,S. W. (2012). **Thailand’s Classless
Conflict**. In M.J. Montesano, P.
Chachavalpongpun & A. Chongvilaivan
(Eds.), Bangkok May 2010 Perspectives
on a Divided Thailand (108 - 119).
Singapore: ISEAS Publishing.
- Kemmis, S. & Mc Taggart, R. (1990). **The
Action Research Planner**. (3 rd ed.)
Victoria: Brown Prior Anderson Nation
library of Australia Cataloging in
Publication Data.
- Keyes, C. L., Shmotkin, M. D., & Ryff, C. D.
(2002). Optimizing well-being: The
empirical encounter of two traditions.
**Journal of Personality and Social
Psychology**, 82(6),1007- 1022.
- Kucza,Timo.(2001). Knowledge Management

- Process Model.** Retrieved May 5,2020, from <http://www.inf.vtt.f/pdf/publication/2001/pp.455.pdf>.
- Macintyre, C. (2000). **The art of action research in the school.** London: David Fulton Publishers. Management Review, 40 (3), 80 – 89.
- Merriam, S. B. (1998). **Qualitative Research and Case Study Applications in Education,** Jossey -Bass, California. Publishing Company.
- Raymond, C. (2007). “**Creative tourism New Zealand.**” In **Tourism, creativity and development 145 - 158.** Richards, G. & Wilson, J., ed. London: Routledge.
- Ruggles. (1998). **The state of the notion: knowledge management in practice.** California Turban, et al., (2001). **Introduction to Information Technology,** Toronto: John Wiley & Sons.
- Webster. (1999). “**Webster’s New World Dictionary**”. New York: Compact School the World
- WHO and UNICEF. (1978). **Strategies Utilized by School Superintendents in Establishing Participatory Linkages with the district Community.** New York: The University of Wisconsin.
- WHO/ UNICEF. (1978). **Report of the International Conference on Primary Health Care.** New York: N.P.Press.
- Whyte, W.F. (1991). **Participatory Action Research.** London: Sage.
- Wiig, K. (1993). **Knowledge Management Foundations.** Texas: Schema Press William
- Erwin. (1976). **Participation Management: Concept Theory and Implementation.** Atlanta G.: Georgia State University.
- William Erwin. (1996). **Participation Management: Concept Theory and Implementation.** Atlanta G.: Georgia State University